

'שיטת הבחינות' של הרב מרדכי ברויאר, עמודים 57-58: שם, עמודים 150-152:

שכן כך לשון בני אדם מדברת; אלא שאין זו לשון בני אדם הכותבים ספר בעצמם, אלא זו לשון בני אדם המעתיקים דברים ממקורות שונים ומקבצים אותם אל ספר אחד. והוא גם לשון בני אדם שתורת ה' מדברת בו. שכן נותן התורה מצא בחביון עוזו ספרים אחדים שכתב אותם במידות אלוהיות שונות, והעתיק מהם את ספר התורה

כבר אמרנו: התורה מדברת כלשונו בני אדם רבים, השונים זה מזה באמונתם ובסגנונם. עתה נוסיף, שהיא מדברת גם בסגנונו של 'עורך', המיישב את כל הסתירות. מכאן למדנו עיקר גדול: האמונות המובעות בתורה סותרות זו לזו במידה כזאת, עד שלא היו יכולות להיאמר תחילה אלא בידי בני אדם שונים; שהרי אין בעולם אדם אחד המסוגל לבטא את כל הסתירות האלה. הסתירות הן בבחינת זכור ושמו, האמורים בדיבור אחד; וכל כגון זה אין הפה יכול לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע. אילו באו הדברים להיאמר בלשון אדם, לא יכלו להיאמר תחילה אלא בלשון בני אדם שונים, ורק אחרי שנאמרו בסתירתם, יכלו לחזור ולהיאמר ביישובם. יישוב זה - אילו נאמר בידי אדם - על כורחו היה נאמר בלשונו של 'עורך', המיישב מושגים סותרים.

ברור מכל מה שנתבאר כאן, ששני הסיפורים של בריאת העולם לא באו לספר כיצד נברא העולם במציאות, אלא רק לתאר את סדר בריאת העולם המתאים למידת שם אלהים מזה - ולמידת שם הוי"ה מזה. אף על פי כן אנחנו רואים ששני הסיפורים נוקטים לשון עבר, כאילו סיפרו דברים שהיו. שכן במסגרת אותה מידה אלוהית היו הדברים צריכים להתרחש רק על פי הסדר הזה. ולפיכך רואים אותם כאילו אכן התרחשו על פי הסדר הזה.

כן הדבר גם בתורה, שכל עצמה לא באה אלא לתאר מידות אלוהיות. האמונות המובעות בה סותרות זו לזו בתכלית הסתירה; משום כך אילו באו להיאמר בלשון בני אדם, הן יכלו להיאמר רק בלשון בני אדם שונים. אך סוף הסתירות לבוא לידי יישוב. ויישוב זה - אם בא להיאמר בלשון אדם - יכול להיאמר רק בלשונו של 'עורך'; הוא המיישב את האמונות הסותרות, לאחר שנתגלו בסתירתן.

אולם אף על פי שהתורה לא באה לספר את מה שאירע במציאות, יש קשר ישיר בין מה שמסופר בתורה ובין מה שאירע במציאות. אלא שהקשר הוא הפוך מן העולה ממשמע הלשון. התורה איננה כותבת כיצד נברא העולם, אלא היפוכו של דבר: העולם נברא על פי מה שכתוב על פי הדברים האלה נוכל להגדיר את השיטה שבה יש לפרש שני סיפורים סותרים כדוגמת שני הסיפורים של בריאת העולם. תחילה יש לפרש כל סיפור במסגרת המידה האלוהית שהוא תלוי בה. פירוש זה יתאים תמיד לפשוטו של המקרא על פי המשמעות מלשון בני אדם. לפי הסיפור האחד הדשא קדם לאדם, ואילו לפי הסיפור השני האדם קדם לדשא. והסתירה שבין שני הסיפורים האלה היא תוצאה ישירה של הסתירה שבין מידת שם אלהים ובין מידת שם הוי"ה. אולם כאשר בורא העולם ביקש להגשים את שני הסיפורים האלה, נאלץ לפרש ביניהם, כדי שיוכל 'לשתף' את שניהם בשעת הבריאה. במסגרת השיתוף הזה הגיע הדשא עד פתח הקרקע לפני בריאת האדם; אך הוא עלה מן הקרקע רק אחרי שנברא האדם.

ועל פי זה כבר נוכל להגדיר את ההבדל שבין פשוטו של המקרא ובין מדרשו. פשוטו של המקרא מבטא את כוונת נותן התורה במסגרת כל אחת ממידותיו הקדושות, והוא מתאים תמיד למה שמשתמע מן הכתוב בלשון בני אדם. כנגד זה המדרש מבטא את הביצוע המעשי של המידות האלוהיות הסותרות, ובדרך כלל אין הוא מתאים למשמע הכתוב בלשון בני אדם.

ממכתב של הרב ברויאר:

...אני הולך בכל הפירושים שלי בעקבות המדע, ובדרך כלל אינני מרשה לעצמי לומר פירושים משלי... **אני מקבל את זעתם של הגדולים ממני.** יש רק מקומות מועטים שבהם דברי המדענים אינם מתקבלים על הדעת בשום פנים... המקום השני הוא פרשת דור הפלגה... כמדומה לי שפרק זה הוא היחיד שבו אמרתי בספרי פירוש משלי ובניגוד לדעת אנשי המדע. זאת, מפני שלא הייתה לי אפשרות אחרת - ונוסף על כך נדמה לי שהפירוש אכן מתקבל על הדעת. ואילו בשאר כל פרקי הספר רק נתתי משמעות אמונית לתגליות ביקורת המקרא - **וזה כל ייעודי בפרשנות.**

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ה

2. בראשית ה', כט – ו', ד

ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו מן האדמה אשר אררה ה' ויחי למך אחרי הולידו את נח חמש ותשעים שנה וחמש מאת שנה ויולד בניו ובנות ויהי כל ימי למך שבע ושבעים שנה ושבע מאות שנה וימת. ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת.

ויהי כי החל האדם לרב על פני האדמה ובנות ילדו להם ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טבת הנה ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו. ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם לעלם בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה. הנפלים היו בארץ בימים ההם וגם אחרי כן אשר יבאו בני האלהים אל בנות האדם וילדו להם המה הגברים אשר מעולם אנשי השם.

3. בראשית רבה כ"ז, א:

ר' ברכיה בשם ר' יהודה בר סימון:

לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו, אלא 'בדבר ה' שמים נעשו' (תהילים ל"ג, ו) – בדבר ה' וכבר שמים נעשו.

בראשית רבה ד', ו:

יויעש אלהים את הרקיע' – זה אחד מן המקראות שהרעיש בן זומא את העולם: 'יויעש' - אתמהא, והלא במאמר הן, הוי 'בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם' (תהילים ל"ג, ו)!

4. שד"ל, הקדמה לבראשית א':

יבינו המשכילים, כי המכוון בתורה אינו הודעת החכמות הטבעיות, ולא ניתנה התורה אלא להישייר בני אדם בדרך צדקה ומשפט, ולקיים בלבם אמונת היחוד וההשגחה... לפיכך אין ראוי לתורני להוציא הכתובים ממשמעותם כדי להסכימם עם החכמות הטבעיות, גם אין ראוי לחוקר שיכחיש בתורה מן השמים אם ימצא בסיפוריה דברים בלתי מסכימים עם המחקר הטבעי. אבל זה וזה ראוי להם שיתבוננו בפנימיות לבב בני אדם ובדרכי החכמה... נותן התורה ית'... בדברו עם בני אדם הוצרך לדבר כפי מדרגתם ולא כפי מדרגתו ית'.

אגרות הראי"ה, חלק א קל"ד:

ע"ד הדעות הבאות ע"י המחקרים החדשים, שהם ברובם סותרים את פשטי דברי תורה. דעתי בזה היא... אין אנחנו חייבים כלל להכחישן בבירור ולעמד נגדן, מפני שאין זה כלל עיקר של תורה לספר לנו עובדות פשוטות ומעשים שהיו. העיקר הוא התוך, ההסברה הפנימית שבהענינים... אין לנו שום נפ"מ אם באמת היה בעולם המציאות תור של זהב, שהתענג אז האדם על רב טובה גשמית ורוחנית... אנו צריכים רק לדעת, שיש אפשרות גמורה, שהאדם אפילו אם יתעלה במעלה גדולה, ויהיה מוכן לכל כבוד ועונג, אם ישחית דרכיו יוכל לאבד כל אשר לו, ויוכל להרע לעצמו ולתולדותיו עד דורות רבים מאד, וזה הלימוד יוצא לנו מהעובדא, של מציאות אדם בגן עדן וחטאו וגירושו. ואדון כל הנשמות יודע עד כמה צריכה להיות עמוקה הרשימה בלב בני"א להיות זהירים מן החטא, וכפי אותו העומק ממש באו כ"כ אותיות ע"ז בתורת אמת. וכשאנו באים לידי מדה זו, אין אנו נוקקים עוד ללחום דוקא נגד הציור המתפרסם בין החוקרים החדשים...

5. הגרי"ד סולוביצ'יק, איש האמונה הבודד, תרגום הרב קלמן נוימן, עמוד 17:

כולנו יודעים שהמקרא מציג שני תיאורים של בריאת האדם. אנו מודעים, כמו כן, לתיאוריה שמציעים אנשי ביקורת המקרא, המייחסים את שני התיאורים לשתי מסורות שונות ולשני מקורות שונים. כמובן, משום שאנו מקבלים ללא סייג את האחדות והשלמות של המקרא וכן את אופיו הא-להי, אנו דוחים את ההשערה הזו המבוססת, כרבות מן התיאוריות של ביקורת המקרא, על קטגוריות ספרותיות שהומצאו על ידי האדם המודרני, והמתעלמות לחלוטין מהתוכן מוכוון האיזאות של הסיפור המקראי.